

Інституційно-освітні детермінанти розвитку креативного людського капіталу в умовах цифрової трансформації економіки

Людський капітал у сучасній економіці знань виступає базовим детермінантом інноваційного розвитку та підвищення конкурентоспроможності національних економічних систем. Особливої ваги набуває формування креативних компетентностей – здатності до оригінального мислення, генерації нових ідей, адаптації до динамічного середовища, що забезпечують стійкість і прогресивність соціально-економічного зростання. У цьому контексті інституційно-освітні практики становлять методологічну основу розвитку креативного людського капіталу, оскільки поєднують механізми державної політики, нормативно-правового регулювання, інноваційної інфраструктури та освітніх програм, орієнтованих на формування творчої активності й підвищення інтелектуального потенціалу суспільства.

Інституційно-освітній контекст стимулювання креативності в Україні формується на перетині стратегічних державних ініціатив, спрямованих на модернізацію людського капіталу, розвиток культурної сфери та підтримку креативних індустрій як чинників інноваційного зростання. Одним із ключових нормативних орієнтирів виступає Стратегія людського розвитку, затверджена Указом Президента України № 225/2021, яка визначає освіту, культуру, креативність і цифрову компетентність пріоритетними напрямками довгострокового суспільного поступу. Документ акцентує на необхідності створення сприятливих умов для формування інноваційного й творчого мислення, розвитку талантів, інклюзивної освіти та соціального капіталу – базових детермінантів підвищення конкурентоспроможності країни у глобальному середовищі [1].

У 2025 році ухвалено Стратегію розвитку культури України на період до 2030 року, яка посилює акцент на інституціоналізацію культурної освіти, інтеграцію мистецьких і креативних практик у формальну освітню систему, а також на формування підприємницького потенціалу у сфері креативних індустрій. Стратегія передбачає розбудову сучасної інфраструктури культури, підвищення цифрової спроможності культурних інституцій, стимулювання інновацій у сфері культурного менеджменту та розширення міжнародної співпраці через механізми креативної дипломатії [2].

Інституційні інструменти реалізації визначених стратегій охоплюють розгалужену систему механізмів, спрямованих на активізацію креативного потенціалу людського капіталу та підвищення ефективності взаємодії між державою, освітою й бізнесом. Вагомою складовою є кластерна політика, що забезпечує синергію між підприємствами, освітніми закладами, органами влади та громадським сектором, формуючи простір для спільного продукування інноваційних рішень. Важливим елементом є податково-регуляторні стимули, зорієнтовані на зменшення фінансового навантаження на креативний бізнес – зокрема, пільгове оподаткування резидентів спеціальних економічних зон та цифрових платформ, наприклад, «Дія.City», які створюють передумови для розвитку високотехнологічного підприємництва.

Значну роль у практичній реалізації політики розвитку креативного сектору відіграють інноваційні хаби та креативні простори, що функціонують як платформи для нетворкінгу, спільної розробки продуктів і технологій, підвищення кваліфікації фахівців та трансферу знань між секторами. Окремий напрям становлять грантові програми, фінансовані як з державного бюджету, так і міжнародними донорами (зокрема, House of Europe, Українським культурним фондом та іншими організаціями). Вони сприяють реалізації проєктів у сфері культурних і креативних індустрій, підтримують інституційну спроможність суб'єктів креативної економіки та стимулюють розвиток компетентностей, затребуваних на глобальному ринку праці.

Освітні практики відіграють провідну роль у формуванні та розвитку креативних компетентностей, що визначають здатність особистості до створення нових ідей, інноваційного мислення та активної участі у креативній економіці. В умовах глобальних трансформацій креативність дедалі чіткіше позиціонується як стратегічний ресурс національного розвитку, який забезпечує інноваційну динаміку, технологічну адаптивність і соціальну стійкість суспільства. Саме тому в Україні спостерігається поступовий зсув освітньої парадигми – від репродуктивної моделі засвоєння знань до концепції формування здатності їх критично осмислювати, інтегрувати й застосовувати в міждисциплінарному контексті.

На нормативному рівні здійснено суттєві кроки щодо впровадження міждисциплінарних освітніх програм, що формують інституційну основу розвитку креативного потенціалу. Зокрема, накази Міністерства освіти і науки України № 482 від 21 березня 2025 року та № 560 від 9 квітня 2025 року регламентують можливість реалізації міждисциплінарних програм у межах відповідної предметної області, якщо це не суперечить вимогам до спеціальностей із додатковим регулюванням [3]. Це створює підґрунтя для розроблення інноваційних навчальних курсів, які інтегрують знання з різних галузей – економіки, дизайну, соціології, урбаністики, цифрових технологій – та сприяють формуванню креативного способу мислення, гнучкого у змінному цифровому середовищі.

Практична реалізація такого підходу відбувається в діяльності провідних закладів вищої освіти. Показовим прикладом є Інститут креативних студій (ІНКС) при Західноукраїнському національному університеті, який функціонує як освітньо-науковий хаб, що поєднує формальну й неформальну освіту. Його діяльність спрямована на інтеграцію студентів і викладачів у простір рефлексії, проєктної діяльності та публічних комунікацій. У межах бакалаврських програм «Креативний бізнес» і «Студії економіки, політики, психології, лідерства» (PLPE Studies), а також магістерської програми «Урбаністика», здобувачі освіти опановують навички стратегічного бачення, творчого управління та застосування цифрових інструментів у міському середовищі.

Ключовим чинником ефективності подібних неформальних освітніх практик є активна взаємодія університетів із бізнесом і науковими інституціями. Зокрема, ІННКС залучає до співпраці компанії OTP Leasing, MagneticOne Group, аналітичні центри (зокрема Центр економічної стратегії), а також фінтех-стартапи як менторів і партнерів проєктів. Така колаборація дозволяє інтегрувати академічне знання в реальні ринкові процеси, формувати підприємницьке мислення студентів, сприяти їхній соціальній мобільності та впровадженню інноваційних ідей у практичну площину.

Становлення економіки знань і зростання ролі креативного сектору як ключових драйверів постіндустріального розвитку зумовлюють потребу в емпіричному аналізі впливу освітніх та інституційних практик на формування креативного людського капіталу. Структура зайнятості у сфері креативних індустрій України характеризується переважанням проєктної та фриланс-моделі, що актуалізує необхідність гнучких освітніх підходів, орієнтованих на розвиток міждисциплінарних, інноваційних і комунікативних компетентностей. Водночас, попри наявність політичних декларацій щодо важливості розвитку креативного мислення в освіті, процес інституціоналізації таких компетентностей залишається фрагментарним.

За даними BRDO (2024), лише 4,6 % програм професійно-технічної освіти в Україні містять модулі, присвячені культурі, дизайну, ІТ або цифровим медіа [4]. У системі вищої освіти ситуація є дещо позитивнішою: низка університетів запроваджує міждисциплінарні програми на перетині гуманітарних, економічних та технологічних наук. Так, Києво-Могилянська академія реалізує низку магістерських програм, які інтегрують політичні науки, економіку, менеджмент і міжнародні відносини. Серед них – «Політика врядування в місті» (поєднує політологію та менеджмент) і «Економічна дипломатія і GR-політики» (синтез економічних і політичних дисциплін).

Заклади вищої освіти України поступово адаптують свої освітні програми до вимог креативної економіки, посилюючи міждисциплінарність і інтегруючи цифрові, культурні та управлінські компоненти в навчальні плани. Так, Київський національний університет імені Тараса Шевченка реалізує освітньо-професійну програму «Менеджмент культурних та креативних індустрій», що поєднує фахову підготовку в галузі менеджменту з практиками креативного сектору. Така трансформація освітнього середовища засвідчує поступову інституціоналізацію креативних компетентностей у системі вищої освіти України та зміцнення її потенціалу як драйвера сталого економічного розвитку.

Проведене дослідження підтверджує, що інституційно-освітні чинники відіграють ключову роль у формуванні креативного людського капіталу як стратегічного ресурсу розвитку економіки знань. Визначено, що ефективне поєднання державної політики, освітніх ініціатив і бізнес-практик створює умови для розвитку креативних компетентностей, інноваційного мислення та підприємницької активності. Розбудова інституційної інфраструктури – кластерів, хабів, грантових програм і цифрових платформ – сприяє зміцненню взаємодії між освітою, наукою та бізнесом, що забезпечує мультиплікативний ефект для інноваційного зростання. Поступова інтеграція креативних компетентностей у формальну та неформальну освіту формує нову генерацію фахівців, спроможних діяти в умовах цифрової економіки та глобальної конкуренції. Подальший розвиток інституційно-освітніх практик має стати пріоритетом державної політики, орієнтованої на стійке зростання людського потенціалу України.

Список використаних джерел:

1. Про Стратегію людського розвитку: Указ Президента України від 2 червня 2021 р. № 225/2021. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/2252021-39073> (дата звернення: 22.10.2025).
2. Кабінет Міністрів України. Стратегія розвитку культури України на період до 2030 року. URL: <https://culturestrategyukraine.org/> (дата звернення: 22.10.2025).
3. Міністерство освіти і науки України. Наказ Міністерства освіти і науки України від 9 квітня 2025 р. № 560 «Про внесення змін до наказу МОН від 21.03.2025 № 482». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0574-25> (дата звернення: 22.10.2025).
4. BRDO – Офіс ефективного регулювання. Diia.City у 2024 році: вдвічі більше резидентів, оборонні компанії – серед лідерів за доходами. 09 липня 2025 р. URL: <https://brdo.com.ua/news/diia-city-u-2024-rotsi-vdvichi-bilshe-rezydentiv-oboronni-kompaniyi-sered-lideriv-za-dohodamy/> (дата звернення: 22.10.2025).